

ITXAS - BITSETAN (1988: 3n. SARIA)

Izaro'ko konbentu zarreko aitzen artean, neskarrain bat bizi zan.

Izaro'tik Santurran'go uretan ibilten zan, eta arrantzale gazte mardul eta lerdenenak itxas bidetan bera ikusi naian, sarri euren ibilbidea galdu egiten eben eta etxeetako andrak kezkatuteko eran kaietara eldu.

Arrantzale andra gazteak, euren senarrak itxasoetan neskarrainiak zorabiatu eta galduta ibili ez eitezan, apio eta opio ipinten eutsen patrikaretan, baiña gizonak ba ekielako neska arrainari orrazia atsegin jakola, andrak ipinitakoa uretara jaurtiten eben eta or ibilten ziran gero aitzaki-maitzaki etxeetan, euren argalkeriak ezin zurituta, eta andrak euren orraziak nun *ete* ziranka.

Iruña'ko gongotzainiak arrantzale andren eskabide ugari eukiten zitun, neskarrainia zala-ta, onek euren senarrak aidean erabilten zitulako, eta gero senarrak euri baketan itxi ez.

Origaitik ia urtero joaten zan Saturran'go aitzetara, gotzain kapa ta guzti, eta Eskilantzarri deiturako aitzaren azpitik konjuroak itxasoan zear zabaltzen alegintzen zan, batez be Neskarrainia gogoratuaz, ekaitzak, aize zatarrak, olatu andiak eta galerrenak eurak baiño askotan neskarrainaren maitekeriak eta adurkeriak kalte geiago egiten ebela itxasoetan gizonen artean esaten eutselako.

Baiña gotzainia zartu zan.

Iruña'tik itxasertzerako bidea luze ta neketsua egiten asi zan beretzat. Erosoago nunbai Naparroa'ko erribera aldeko arda bideak, itxas-ertzeko arrain bideak baiño.

Itxasoetako lurrin kresaltsuak azurrak gogortu egiten zituen eta unorez bete, ardaak barriz liburu zarreten asi zan beretzat. Erosoago nunbait Naparroa'ko erriaren biotza alaitzen, eta biziari, askoren irizpidean, nekeak arintzen. Eta neskarrainia konjuroen ezeppen eta zigor barik, gero ta nasai ta txairoago ikusten eben itxas gainean, batez be egun lainotsuetan.

Saturran'go aitz artetan egin zitun zuloak bere atsedean aldietarako, eta aitz artetako ondar-arri eta ondar maietan etzanda ikusten eben urrundik, ur potsuetan ispillu orde zere irudia ikusiaz apaindu eta dotoretzen.

Mariñelak esaten eben aizeak eurak be neskarrainaren gogora dantzan egiten ebela. Batzutan aize biguneiten egin eta inguru guztian giro epela sortuaz.

Bestetan aitz zuloen artean, larritu ondoren, aize zaskarrak zabaltzen zitun, danak aidean edo tatarrez erabiliaz.

Ba eukan olatuak gogor jotzen eben tokian, zuloen bat, iñok ikusi barik gauak eta ekaitz egunak igaroteko.

Baiña esanak esan, gizonak maite zitun. Arerio baiño adiskide eta lagun geiago zan. Eta gizonak maite zitulako, izurde eta kaielen begiko egin zan. Eta errikitsua zanez, izurdak be zorabiatu zitun eta berak agintzen eutsena beteten erakutsi.

Origaitik Udabarria agertu ordurako, Mutriku eta Ondarru, Lekeitio nai Bermeo aldiarrantzaleak santuekaz kalez-kale ibilten ikusi ondoren, izurde deitzen eutsen, pillaka batu eta Santurran'go aitz puntetan asi eta Matzaku'raino itxasoan zear jolastuten lez ibilteko aginduaz, oraintxe sartu ta geroago azalera urten, dantzari lez, alako txistu antzeko ulu sentikorraz, itxasoetan ebiltzan antxoia moltsoak (antxoia "gorriak" deitzen dautse arrantzaleak) alkartu eragiten. Eta izurdeak baiño zoroago biurtzen zitun arrantzale berberak, treñeru zarretan boga ta boga, eurak nora deitu ara joanaz, izerdi likin eta belatan aizeak emoten zitun txipli-txaplaen ots leunak buru gainetan igarten zituela.

Arrantzaleak arrainen "gorriak" inguratu eta sareak zabaltzen ikusi edo igarten zituenean, izurdak eskutatu egiten ziran, eta bide luzeak eskutuan egiñaz neskarrainari loxintzak eta bigunkeriak erakutsiz barriro bere alboru urreratu.

Izurdak, kaielak, tintoletak eta orrelako arrain eta izabereak igarri egiten dabe euren zeregiñakaitik itxasoan lagun dituen arrantzalien esker ona daukela. Ez-bearren bat gertatu bearko da arrantzaleak izurde bat zauritu edo ilteko. Eta orrelakoetan, itxasontziaren gainetik aborretik estriborrera zoro antzera saltoka ibiliaz euren asarrea agertu edo erkutsi nai izaten ba dabe be, laster baretzen dira, konturatuko ba litzakezan lez, arrantzaleak eurak lotsatu egiten dirala orrelako gertarekaz. Eta nai ta eurak alboan emen-nagoka lez ibili, arrantzaleak ez dabela kakurik ez arpoirik erabilten euren

aurka, ez-bearrez zauritutakoa eta noiz ilgo dabillana jasoteko ezik. Eta gero Jainkoen lutzarreri lez banatzen dabela euren aragia andiki eta maiteen artean, oiturazko otoitzen ordezt, kaelkien arrazari aintza eta gorespelik ziontzoenak esan eta abestuz, antziñetako eraetako yaur-eskintzetan lez.

Neskarraña Saturrararen'en bizi zan artean atxetako arrantzaleak be pozik eta sarri joaten ziran ara.

Ba ekien karraspio asko ebillala, eta neskarraña bertan ibilten zanetik geitu egin zirala esaten zan. Karraspioei andre usaiña artzen dautse askok eta ortik datorkiola sinisten dabe batzuk.

Ordezt, akulak be, neskarrañaren atsegin ziran. Baiña pekatu egin eben. Neskarrainiak Saturrarango aitz artea eskiñi eutsen biziteko, berari pikoka zorriak kentzearen truke. Baldintza bakar bat ipini eutsen. Euren piku zorrotzik ez erabilteko aitz egaletan egozan lapaei aitz-utsunean zulotxoak egin, aizea artu eragin aitzen lotuerari indarra galdu eragiñaz eta lapen barrukoa, mamiña, jatea. Neskarrainiak debekatu, galerazo egin eutsen *ategin* ori, berari lapa-zorriak geitzen edo ugari-tzen asi jakozalako. Eta zigor bat ipini eutsen: lapen eskola askatu eragin eta barruko aragia itsututa lez zurrapatzen iñarduen artean, aitzetako kirrixka, karramarro eta amarratz guztiak akulei buztan aldeko aragia jango eutse-la, eta orrela, itxura barik, sarnaz beteta lez itxi.

Arrezkero akularik geiago ez da ikusi Saturrararen'go aitzetan, neskarraña agindutako debeku bakarra ausi eta atsegiñetan itsutu ta zabartu ziralako.

Olaxe ziran gauzak eta olaxe denporak igaro. Baiña Eleiza *magok* eta aztikeriak kendu ta aldatzera zaletu zan. Gotzain barria aukeratu eben. Itxas zalea orain-

goa. Itxasoari gatza be kutsatu eutsela ta barrero konju-roak asi ziran. Eta neskarraña eskutatu zan, gizonak billatu ez dautsen aitz-zuloen batetik itxas-ertzean dagozan eskutuko leiza (koba) andien baten sartu, itxas irakiñen olatuen bitsa sartzan ez dan tokien baten, an oiñak garbituz orraztu eta itxas ooldietan batzen dauzan kuxakeriekaz alikatuaz.

Baiña mariñel zarrak diñue bein, besigutara joanak ziran baten, egun sentia baiño len kanpaiak entzun zituela luzaroan. Eta ez zirala ez Idurrekoak, ez Antigua'koak, ez Izaro'kuak.

Arraunetako ontziak galdu eta bapore eta motorrekaz ibilten asi ziran denporetan zan ori. Egun aretan besigua artzen ekien Saturran-kala deiturakoan arrantzatu eben besigua be gasoil usaiñez beteta eta larrituta artu ei eben, eta itxas-gaiña bera, gasoil tortikaz beteta euki ei eben.

Orduantxe esan ei eban neskarrañagaz emetsetan be egiten eban Millan zarrak: Oraintxe bai geiago ez dogula ikusiko Neskarrainik!

Eta egun baten Ezkilantxarri puntara igo nai izan eban, an Neskarrain'en oroitarri txiki bat ipinteko asmotan, baiña fuel-oil, gas-oil eta orio zakarrez bateta aurkitu eban inguru guztia eta Jainkoaren egitura gizonen zikinkeriz loitua ikusi ebanean, txapela kendu ta ez eban jakin zer egin; denpora luzean negar gurea samurtu eziñez egon zan, itxasoetako zoritxarretan mallo guztiak urtuta eukazalako, baiña alako baten begiak puztuteko aiñako mallo lodiak urten eutsen eta arpegi-ko zimurretan zear jausten igarriaz, ezin esanez etendako a-gu-ur...! ittogarri batek urten eutsan.

AUGUSTIN ZUBIKARAI